

ביאורים

למדנו באריכות על מידת הזהירות, ועל הצורך להישמר בכל פרט ופרט. באופן פשוט היה ניתן לדמיין את האדם הזהיר כטיפוס הססן, המפחד להתקדם ולנוע. אבל האמת היא לא כך. הרמז "ל מלמדנו כי ההשלמה האמיתית לזהירות היא דווקא מידת הזריזות.

הזריזות היא התכונה ההופכית והמשלימה של הזהירות. אם עד עתה עסקנו בזהירות אשר מצמצמת את האדם, ומאיטה, כביכול, את קצב חייו, הזריזות היא אשר דוחפת את האדם אל דרך הישר. דרך הישר של האדם מצריכה ממנו ערנות מרבית והשקעה בלתי פוסקת. עצירה לרגע מלקיחת אחריות, חוסר השקעה בחובותיו של האדם שהם לימוד התורה ושמירת המצוות - תוצאתם מסוכנת והרת גורל.

נטייתו הראשונית והטבעית של האדם היא להתעצל, לעמוד במקום ולא לעשות דבר. ביסוד הנטייה הזו עומדת משיכה גדולה לחיים נהנתניים חסרי משמעות. נטייה זו מגיעה לאדם מכך שבמקום להקשיב לקול הפנימי הקיים בו, הוא מקשיב לקול הגופני המצומצם, ונמשך אחריו.

ההתגברות של האדם וניצחון העצלות הם הדרך האמיתית של האדם להשלים את עצמו. כאשר האדם משלב את הזהירות והזריזות יחד, הריהו מצוי במהלך עמוק של התקדמות מבוקרת ובנויה, המתבססת על לקיחת אחריות במשימה ללא נפילה ושקיעה בדרך.

הרחבות

• אנשי רוח ואנשי מעשה

צריך פקחות גדול והשקפה לאחז במצוות ולזכות בהם. הרב קוק באחת מאיגרותיו מסביר על פי הגר"א, שפעמים, דווקא העיסוק הרוחני המרובה באמיתת הדברים מרחיק את האדם מיישומם המעשי, מפני שהמרחק בין האידאות והרעיונות הגדולים והעמוקים למציאות הוא גדול. ולהפך, קביעת המטרה המעשית שאמנם נמוכה יותר מאותם רעיונות ומצמצמת באופן זמני את עשיית האדם, יכולה לקדם את האדם ולדחוף אותו להשלמה.

"שהעוסקים לשמה אינם זריזים כל כך כהעוסקים שלא לשמה, שהנטייה של הפניה החמרית מוסיפה זירוז... אותם שמציבים לפנייהם רק תועלת קרובה חמרית, פרטית או כללית, הם זריזים בעבודתם, והיראים שמחשבתם משוטטת במרומים הם רפויי ידים בעוונותינו הרבים, יתן ה' וקויו יחליפו כח" [אגרות רביה א, קז].

• נטיית האדם לחומריות

טבע האדם כבד מאד. האדם מטבעו נמשך לגשמיות. רבנו בחיי מסביר עובדה זו בכמה אופנים, נביא שניים מהם:

א. כדי שהאדם יפתח את העולם "נטע הבורא יתברך בנפשו מידות וכחות יכסף בהם לדברים, כאשר יתנהג עם האדם גדל בהם גופו ויתחזק על ישוב העולם". "ומפני שהיו ההנאות הגופיות קודמות אל נפש האדם מנעוריו, וצוותו בהם מתחלת ענינו חזק" נטבעה באדם נטייה חזקה מאוד לחומריות.

ב. "השכל הוא עצם רוחני נגזר מן העולם העליון הרוחני, והוא נכרי בעולם הגופים העבים, והתאווה אשר באדם מחוברת מכחות הטבע ומוגי היסודות, והיא בעולם יסודם ומעון שרשם", ועל כן הנטייה החומרנית באדם מבוססת ואיתנה יותר [חובות הלבבות, שער עבודת האלוהים ב].

לעילוי נשמת אבי מורי ר' יהושע בן אשר למל הכהן ויספיש ז"ל

לעילוי נשמת יעקב יהושע בן פנח ז"ל

פרק ו - בבאור מידת הזריזות

אחר הזהירות יבוא הזריזות, כי הזריזות טוב על הל' תעשה, והזריזות על העשה, והינינו "סור מרע ועשה טוב" (תהלים לד, טו).

וענינו של הזריזות מבאר, שהוא ההקדמה למצוות ולהשלמת ענינם.

וכלשון הזה אמרו זכרונם לברכה (פסחים ד ע"א), "זריזים מקדימים למצוות".

וזה, כי כמו שצריך פקחות גדול והשקפה רבה לנצל ממוקשי היצר, ולמלט מן הרע - שלא ישלט בנו להתערב במעשינו, כן צריך פקחות גדול והשקפה לאחז במצוות ולזכות בהם, ולא תאבדנה מנונו, כי כמו שמוסבב ומשתדל היצר הרע בתחבולותיו להפיל את האדם במקמורות החטא, כן משתדל למנוע מנונו עשיית המצוות, ולאבדם מנונו, ואם יתרפה ויתעצל, ולא יתחזק לרדף אחריהם ולתמוך בהם, ישאר נעור וריק מהם בנדאי.

ותראה כי טבע האדם כבד מאד, כי עפריות החמריות גס, על כן לא יחפץ האדם בטרח ומלאכה, ומי שרוצה לזכות לעבודת הבורא יתברך, צריך שייתגבר נגד טבעו עצמו ויתגבר ויזדרז, שאם הוא מניח עצמו ביד כבדותו, ודאי הוא שלא יצליח, והוא מה שאמר התנא (אבות ה, ט), "הוי עז פנמור וקל פנשר רץ כפצבי וגבור פארי לעשות רצון אביך שבשמים", וכן מנו חכמים זכרונם לברכה (ברכות לב ע"ב) בדברים הצריכים חזוק, תורה ומעשים טובים, ומקרא מלא הוא (יהושע א, 1-1), "חזק ואמץ מאד לשמור לעשות ככל התורה אשר צוה משה עבדי", כי חזק גדול צריך למי שרוצה לכפות הטבע אל הפכו.

והנה שלמה שנה מאד באזהרתו על זה, בהראותו את רע העצלה וההפסד הגדול הנמשך מנונה, ואמר (משלי ו, 1-1א), "מעט שנות, מעט תנומות, וכו', ובא כמהלך ראשך ומחסרך כאיש מגן", כי הנה העצל, אף על פי שאינו עושה רע בקום עשה, הנה הוא מביא את הרעה עליו בשב ואל תעשה שלו. ואמר (שם יח, ט), "גם מתרפה במלאכתו אה הוא לבעל משחית". כי אף על פי שאינו המשחית העושה את הרעה בידיו, לא תחשב שהוא רחוק מנונו, אלא אחיו הוא וכן גילו הוא.

מהות הזריזות ("עשה טוב")
וקביעתה אחר הזהירות ("סור מרע")

הצורך הרב בזריזות - כדי להינצל מהיצר

טבע האדם מנוגד לזריזות - צריך התחזקות לקנייתו

הימנעות מעשיית הטוב - כעין עשיית רע בפועל

ביאורים

אחת מהסיבות המונעות מהאדם להכיר בערכה העצום של הזריזות היא חוסר ההכרה בערך של כל רגע ורגע.

כאשר האדם שוקע לרגע קט בעולמו הגופני, מתוך כניעה לעצלות, נדמה לו כי יש בזה נזק מקומי בלבד. אדם ששוקע לרגע או שניים, תופס הפוגה מלקיחת אחריות ורצינות, בטוח שכל ההפסד והנזק הם רק בכך שאותו רגע נקודתי לא נוצל במלואו.

אבל האמת היא לא כך, הפסד של רגע מתגלגל ומתפתח. כל ויתור קטן וכל כניעה לחומריות הנהנתנית מביאים לשקיעה נוספת בעולם הנהנתנות, ומכבידים על האדם יותר ויותר בדרכו להתקדם ולהתפתח. אדם כזה רוכש לעצמו תכונה של הנתנות וחיפוש רדוד של חיי הרגע, מה שמתבסס אט אט בתוכו, עד שלבסוף הוא מאבד את היכולת לחיות את החיים באמת.

לסיום, מלמדנו הרמח"ל שכוחה הטבעי והמושך של העצלות אינו פוסח על אף אחד. גם אנשים צדיקים אשר רכשו בתוכם את הבנת חובתם בעולמם, נוטים לעצלות ומוכרחים לשים לב שאינם שוקעים בה.

הרחבות

• העצלות מזיקה לאדם

אף עוד מתרבה והולכת. לא זאת בלבד שהעצלות מונעת את התפתחותו של האדם, אלא גם מסבה לו נזקים. נאמר: "על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב, והנה עלה כולו קמשונים כסו פניו חרולים וגדר אבניו נהרסה" [משלי כד, ל-לא]. ביאר הארחות צדיקים: "דימה חכמת עצל לשדה איש עצל; שדה איש עצל לא די שאינו מגדל תבואה מפני שאינו עובד אותו כראוי, אלא מגדל אף דברים גרועים... ואפילו אם היה טורח בשדהו עד שיגדל תבואה, מחמת עצלותו יפסיד התבואה, כי גדר אבניו נהרסה, והוא עצל ואינו מתקן הגדר, ומתוך כך ייכנסו הבהמות והגנבים ולוקחים הכל.. כן ענין העצל בתורה ובמצוות, כי העצלים אוהבים מנוחה, ומתוך כך המצוות קשות עליהם ולימוד התורה כבידה על נפשם" [ארחות צדיקים, שער העצלות].

• הזריזות טובעה בטבע

מפני שכבדות העצלה מתגברת עליו. נאמר "לך אל הנמלה עצל ראה דרכיה וחכם" [שם ו, ו]. המלבי"ם מסביר, שיכול היה האדם לומר - אני עצל מטבעי, כך הוא האופי שלי! ועל כן בא שלמה המלך ולימדנו שלא כך הם פני הדברים, אלא הזריזות טובעה בטבעו של האדם: ש"כל כחות מעשה בראשית נטועים בנפש האדם, וכל כוח ומדה שימצא האדם במין ומין מבעלי החיים ידע כי כן נמצא גם בנפשו... ועל זה אמר - אתה העצל, אשר תחשוב שלא נמצא בנפשך מדת הזריזות, או שהזריזות אינה מדה טובה או מועלת, לך אל הנמלה ותמצא שנטועה בה מדה זו".

ואמר עוד לבאר רעת העצל באור ציורי, מה שיקרה וינלד לעינינו יום יום (שם כד, ל-לד), הדרדרותו ההדרגתית של העצל ועונשו (משל ונמשל) ובא מתהלה רישף" וגו'.

והנה מלבד פשוטו, אשר הוא אמתו כמשמעו, שהוא מה שקורה אל שדה העצל ממש, הנה דרשו בו חכמים זכרונם לברכה (ספרי עקב ט"ח ח) מדרש נאה (ילקוט שמעוני משלי תתקסא, ע"פ ספרי דברים מח), זה לשונם, "והנה עלה כלו קמשנים - שמבקש פרוש של פרשה ואינו מוצא, 'כסו פניו' וכו' - מתוך שלא עמל בהם הוא יושב ומטמא את הטהור ומטהר את הטמא ופורץ גדרן של תלמידי-חכמים. מה ענשו של זה? שלמה פרש (קהלת י, ח), 'ופרץ גדר ישכנו נחש'". והינו, כי רעת העצל אינה באה בבת אחת, אלא מעט מעט, בלא שידע ויגיש בה, כי הנה הוא נמשך מרעה אל רעה עד שימצא טבוע בתכלית הרעה. הנה בתחלה אינו אלא מחסיר הטרח אשר היה ראוי לו, ומזה נמשך שלא ילמוד בתורה ככל הצורך, ומפני חסרון הלמוד, כשיבוא אחר כך ללמד - תחסר לו ההבנה. והנה אלו היתה גומרת רעתו בזה, כבר היתה רבה, אף עוד מתרבה והולכת. במה שברצותו על כל פנים לישוב הפרשה והפסק ההוא, הנה יגלה בה פנים^ו שלא כהלכה וישחית האמת והפכה, ויעבר על התקנות ויפרץ את הגדרים, וסופו כליה כמשפט כל פורץ גדר. אמר שלמה, "ואחזה אנכי אשית לבי", התבוננתי על הדבר הזה וראיתי גדל הרע שבו שהוא כארס ההולך ומתפשט מעט מעט ואין פעלתו נפרת עד המיתה, וזהו (משלי כד, ל-לד), "מעט שנות מעט תנומות מעט חבק ידים לשקב ובא מתהלה רישף ומחסרך פאישי מגן".

והנה אנו רואים בעינינו כמה וכמה פעמים, שכבר לבו של האדם יודע חובתו ונתאמת אצלו מה שראוי לו להצלת נפשו, ומה שחובה עליו מצד בוראו, ואף על פי כן יניחהו, לא מחסרון הכרת החובה ההיא, ולא לשום טעם אחר, אלא מפני שכבדות העצלה מתגברת עליו, והרי הוא אומר, אכל קמעא או אישן קמעא או קשה עלי צאת מביתי, פשטתי את כתנתי איכה אלבשנה, חמה עזה בעולם, הקרה רבה או הגשמים, וכל שאר האמתלאות^ו והתואנות אשר פי העצלים מלא מהם, ובין כך ובין כך התורה קנחת והעבודה מבטלת והאדם עוזב את בוראו, הוא מה ששלמה אומר (קהלת י, ח), "בעצלתים ימך המקרה" ובשפלות ידים ידלף הבית".

העצלות מעכבת מלפעול כראוי, אפילו את היודע את חובתו ואת טובתו

קמשנים... חרלים - קוצים ועשבים רעים. יגלה בה פנים - יבין בה הבנות. אמתלאות - תירוצים. ימך המקרה - תיפול תקרת הבית.

ביאורים

כשבאים לעקור את המידות הרעות צריך לעוקרן משורשן. יש לחקור אלו מחשבות ומעשים קדמו למעשה המידה הרעה, ולנתח היכן הייתה השגיאה. רק אחרי ניתוח כל המערכות, ניתן לבנות תכנית פעולה חדשה שתביאנו אל המידות השלמות.

מתוך מגמה לעקור את העצלות, מכניס אותנו הרמח"ל לעמקי מוחו של העצל. העצל אינו מחפש איך 'לחפף'. ודאי גם שאינו רשע. יש לו הסברים שכליים וטענות 'טובות' לפשר מעשיו, ועל כן מצפוננו שקט. פה בדיוק טמונה המלכודת. כיוון שהוא שלם עם דרכו, קשה להסביר לו היכן טעה, וממילא קשה לו לתקן את מעשיו.

טעותו של העצל היא בשיקול הדעת. הוא אינו מצליח להפריד בין חשיבתו השכלית לבין נטיותיו הגופניות למנוחה. לא מצליח להבחין מהו רצון השכל ומהו רצון הגוף. מכוח טעות זו, הוא נותן צידוק שכלי לנטיותיו הגופניות, ובטוח שהוא עושה את הצעד הנכון והישר. במקום שהשכל יוביל את חייו, הוא נשלט על ידי נטיות הגוף.

הרמח"ל מצייע לנו פתרון. "כל קולא צריכה בדיקה". יש צורך בנייתו מעמיק מהיכן מגיע הרצון להנחות שאנו עושים לעצמנו. האם הן באות מחשיבה שכלית טהורה, או שמהן רק עצת היצר הרע. מתוך בירור זה נוכל לברור לנו את הדרך הטובה שתביאנו לידי עשייה או, במילים אחרות, לידי זריזות.

הרחבות

• עצלות המתבטאת בעשייה מהירה

וְלִהְיֶיחֻ בְּמִנְחָת עֲצָלוֹ. הביטוי הרגיל של העצלות הוא בהימנעות מעשייה, אולם ישנו ביטוי הפוך לעצלות. כתוב במדרש: "על שדה איש עצל עברתי - זה אדם הראשון" [בראשית רבה כא, ב]. אדם הראשון חטא בעשייה ולא בהימנעות מעשייה, ובכל זאת מכנהו המדרש 'איש עצל'.

מסביר הרב דסלר: "אבל יש עצלות ויש מתינות; המתן בעל יישוב הדעת ואינו ממהר להחליט ולעשות, והעצל מתעצל מלהתיישוב ובבהילות ממחר ועושה, מהירות זו היא פרי עצלות המחשבה (שם משמואל בשם האדמו"ר מקוצק). כוונת המדרש: אדם הראשון לפי גודל ערכו לא התיישב כדבעי לפני עשייתו" [מכתב מאליהו ע' 95].

• יש מקום לקולות

כָּל קֵלָא צְרִיכָה בְּדִיקָה. הרמח"ל אינו שולל בדבריו את היכולת ואת הצורך להקל במקומות הנכונים, אלא דורש מהאדם לבחון היטב מהיכן נובעת הקולא, האם ממקום אמיתי, או מרצון לוותר לעצמו.

הרב קוק עומד על כך שאמנם "ובמה שאפשר אפילו בצד הדוחק ללכת בלא התחכמות ודאי חובת כולנו להתאמץ ללכת בדרך הכבושה", כמו שבענייני ממונו אדם הולך בדרך בטוחה ולא לוקח סיכונים. "ומכל מקום כשההכרח הוא גדול מצינו כמה פעמים בדברי חז"ל שלא נרתעו מדרכי היתר חדשים" [אגרות ראייה ב, תקנה].

ואולם אם תשאַל את פי העצל, יבוא לך בְּמִאֲמָרִים רַבִּים מִמֵּאֲמָרֵי הַחֲכָמִים וְהַמְקַרְאֹת מִן הַכְּתוּבִים וְהַטְעָנוֹת מִן הַשִּׁכְל, אֲשֶׁר כָּלֵם יוֹרוּ לוֹ לְפִי דַעְתּוֹ הַמְּשַׁבֵּשֶׁת לְהַקְל עָלָיו וְלִהְיֶיחֻ בְּמִנְחָת עֲצָלוֹ, והוא איננו רואה שאין הטענות ההם והטעמים ההם נולדים לו מפני שקול דעתו, אלא ממקור עצלתו הם נובעים, אֲשֶׁר בְּהִיוֹתָהּ הִיא גוֹבֶרֶת בּוֹ - מִטָּה דַעְתּוֹ וְשִׁכְלוֹ אֵל הַטְעָנוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע לְקוֹל הַחֲכָמִים וְאֲנָשֵׁי הַדַּעָה הַנְּכוֹנָה. הוא מה ששלמה צווח ואומר (משלי כו, טז), "חכם עצל בעיניו משבֵּעָה מְשִׁיבֵי טַעַם". כי העצלה איננה מנחת לו שיהיה אפלו חש לדברי המוכיחים אותו, אלא יחשב הכל לתועים ושוטים, והוא לבדו חכם.

וְהִנֵּה תִדַּע כִּי זֶה כָּלֵל גְּדוֹל מְנַסֶּה בְּמִלְאֶכֶת הַפְּרִישׁוֹת, שֶׁכָּל קֵלָא צְרִיכָה בְּדִיקָה, כי אף על פי שיכולה להיות ישרה ונכונה, אָמֵנָם קְרוֹב הַדְּבָר שֶׁתְּהִיָּה מַעֲצוֹת הַיֵּצֵר וּמְרֻמּוֹתָיו, על פן צריך לבדק אחריה בחקירות ודרישות רבות ואם אחר כל אלה תצדק, ודאי שהיא טובה.

כָּלֵלוֹ שֶׁל דְּבָר, חֲזוּק גְּדוֹל צְרִיף הָאֵדָם לְהַתְחַזֵּק וְלִהְתַּגַּבֵּר בְּזִרְזוּת לַעֲשׂוֹת הַמְּצוּוֹת בְּהַשְׁלִיכוֹ מֵעָלָיו כְּבֹד הָעֲצָלָה הַמַּעֲכֹכֶת עַל יָדוֹ. וְתִרְאֶה שֶׁהַמְּלָאכִים נִשְׁתַּבְּחוּ בַּמִּדָּה הַטּוֹבָה הַזֹּאת, שֶׁנֶּאֱמָר בָּהֶם (תהלים קג, ט), "גִּבְרֵי כַח עֲשִׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעֵ בְּקוֹל דְּבָרוֹ". ואומר (יחזקאל א, יד), "וְהַחַיִּיּוֹת רָצוּא וְשׁוֹב כְּמִרְאֵה הַבְּזָק". וְהִנֵּה הָאֵדָם הוּא אָדָם וְלֹא מְלָאָךְ, על כן אֵי אֶפְשָׁר לוֹ שִׁגְיַע לְגִבּוֹרָתוֹ שֶׁל הַמְּלָאָךְ, אֵף וְדַאי שֶׁכָּל מֵה שִׁיכַל לְהַתְקַרֵּב בְּמִדְרָגָתוֹ אֵלָיו רְאוּי הוּא שִׁתְּקַרֵּב. וְדוּד הַמְּלָךְ הִיָּה מְשַׁבֵּחַ עַל חֲלָקוֹ וְאוֹמֵר (תהלים קיט, ט), "חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֵמְהִתִּי לְשִׁמּוֹר מְצוֹתֶיךָ".

הזריזות ממעלות המלאכים. יש להשתדל להדימות להם

ביאורים

בימים האחרונים עסקנו ב"סור מרע". למדנו כיצד ניתן לעקור את מידת העצלות מתוכנו. בשלב זה אנו בשלים לעבור לדרגה של "עשה טוב". לומדים היכן וכיצד ניתן לחזק את מידת הזריזות.

ישנם שני מצבים מועדים לפורענות: הראשון - לפני תחילת המעשה. לכולנו יש נטייה לדחות דברים. החשש הוא שבמקום דחייה זמנית, הם יידחו דחייה תמידית ולא ייעשו לעולם.

הרמח"ל מציין בפנינו שלש רמות של זריזות זו למעלה מזו.

א. הרמה הבסיסית, כשמגיעה לאדם מצוה שיש לה זמן קצוב כמו תפילה ונר שבת, יש להזדרז לעשותה כי אם לא יעשה אותה עכשיו שוב לא יוכל לקיימה.

ב. רמה גבוהה יותר היא זריזות במצוה שאין לה זמן מוגבל וניתן לקיימה גם אחר כך, אך מצוה זו הזדמנה לאדם בזמן מסוים כגון אדם שמצא אבידה. גם במצוה כזו יש צורך בזריזות שכן יש חשש שתידחה והאדם ישכח ממנה.

ג. הרמח"ל מלמד אותנו שיש דרגה עליונה. זריזות בעשייה של מצוה שרק עלה במחשבה לקיימה. אדם בדרגה זו שולט במחשבותיו. אף שהיה יכול להעביר את המחשבה הטובה מדעתו, הוא מתרכז בה ומיד מתרגם אותה למעשים. למעלה זו אנו שואפים.

מצב שני שבו יש צורך לנהוג בזריזות הוא אף לאחר תחילת עשיית המצוה. לא מספיק להתחיל לבצע, צריך גם לגמור! אם לא אזדרזו לסיים את מה שהתחלת, יש חשש שהמצוה לא תושלם על ידי לעולם. אך החיסרון אינו מתבטא רק בחוסר השלמת המצוה. המצוות שה' נתן לנו מביאות אותנו לשלמות מידותית ורוחנית. על כן, חיסרון בהשלמת מצוה, מהווה גם חיסרון במדרגה רוחנית נוספת שהייתי יכול להגיע אליה. מתוך העמקה בדרך קניין הזריזות, נוכל לבנות את קומתנו הרוחנית בצורה שלמה יותר.

הרחבות

• השתלמות האדם ושלמות המצוה

פי הזריזות היא מידת שלמות גדול. הרמח"ל ביאר, שהזריזות מביאה את האדם להשתלמות וקניית מדרגות חדשות.

מדברי המהר"ל מבואר שהזריזות משלימה גם את מעשה המצוה שעושה האדם 'ומדרגת' אותו, ומכח זה מתעלה האדם במדרגתו: "שהזריזות במצוה, על ידי זה המצוה היא אלוהית לגמרי (רוחנית עליונה, ללא נטיות חומריות). ולא כן כאשר האדם עושה המצוה בעצלה, שהעצלה הוא מן הגוף ואין המצוה אלוהית, ולכך ראוי שיהיה האדם זוכה על ידי מצוה אלוהית לגמרי אל עולם הבא הנבדל מן הגוף" [נתיבות עולם, נתיב הזריזות ב].

• זריזות לעומת חיפזון

פיון שאחזו במצוה ימהר להשלים אותה. לימדנו הרמח"ל, שיש להזדרז בעשיית המצוה. האורחות צדיקים מסייג את צורך זה - "אף על פי שהזריזות טובה מאוד, ייזהר שלא ימהר בעבודתו יותר מדאי, כי הרוכב במהירות הוא קרוב מאוד להיכשל. וכן מי שהוא רץ במהירות, הוא נופל. ולא ייתכן לתקן מעשה בבהלה, אבל במתון יתקונו העניינים". אם-כן, מהי בכל זאת משמעותה של הזריזות הנדרשת? "שיהא ניעור לבו, ויקץ מחשבותיו, ויקלו אבריו למלאכתו, אך לא ימהר בשום ענין. ואל אלו העניינים צריכים חכמה גדולה, מתי ימהר ומתי יאחר" [ארחות צדיקים, שער הזריזות]. (ראה גם הרחבה - ביום הקודם)

פרק ז - בבאור חלקי הזריזות

חלקי הזריזות שנים, אחד קדם התחלת המעשה, ואחד אחרי כן.

חלק ראשון: אי
דחיית עשיית
המצוה

קדם התחלת המעשה הוא, שלא יחמיץ^א האדם את המצוה, אלא בהגיע זמנה, או בהזדמנה לפניו, או בעלותה במחשבתו, ימהר יחיש מעשהו לאחז בה ולעשות אותה ולא יניח זמן לזמן שיתרבה בינתיים, כי אין סכנה כספנותו, אשר הנה כל רגע שמתחדש ויכל להתחדש איזה עכוב למעשה הטוב.

ועל אמתת זה הדבר, העירונו זכרונם לברכה (בראשית רבה פרק עו, ב), בענין המלכת שלמה, שאמר דוד לבניהו (מלכים א' א, לג-לו), "והורדתם אתו אל גחון", וענה בניהו, "אמן פן יאמר ה'", אמרו זכרונם לברכה, "רבי פינחס בשם רבי חנן דצפורי, והלא כבר נאמר (דברי הימים א' כב, ט), "הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה"? אלא הרבה קטגורין^ב יעמדו מכאן ועד גיחון". על פן הזהירו זכרונם לברכה (עין מכלילתא שמות יב, ז), "ושמרתם את המצוות" - "מצוה הבאה לידי אל תחמיצנה". ואמרו (נזיר כג ע"ב), "לעולם יקדים אדם לדבר מצוה שלפי שהקדימה בכירה לצעירה, זכתה וקדמה ארבעה דורות בישאל למלכות". ואמרו (פסחים ד ע"א), "זריזים מקדימים למצוות". וכן אמרו, (ברכות ו ע"ב), "לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה, ואפילו בשבת". ובמדורש אמרו (ויקרא רבה יא, ט), "הוא נהגנו על מות" (תהלים מה, טו), בזריזות, כאלו עולמותא^ג, כמה דאת אמר (שם סח, כו), 'בתוך עלמות תופפות'. כי הזריזות היא מידת שלמות גדולה אשר טבעו של האדם מונעה ממנו עתה, ומי שמתגבר ותופש בה כל מה שיוכל, הנה לעתיד-לבוא יזכה לה באמת, אשר הבורא יתברך יתנה לו שפרו חלף^ד מה שהשתדל אחריה בזמן עבודתו.

חלק שני: למה
בעשיית המצוה
עד השלמתה

אף הזריזות אחר התחלת המעשה הוא, שכיון שאחזו במצוה ימהר להשלים אותה, ולא להקל מעליו, כמי שמתאנה להשליף מעליו משאו, אלא מיראתו פן לא יזכה לגמור אותה. ועל זה הרבו להזהיר זכרונם לברכה ואמרו (בראשית רבה פה, א), "כל המתחיל במצוה ואינו גומר אותה, קובר אשתו ובניו". ואמרו (עין שם וברש"י לדברים ח, א), "אין המצוה נקראת אלא על שם גומרה". ואמר שלמה המלך עליו השלום (משלי כב, כט), "חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב, בל יתיצב לפני חשפים". וחכמים זכרונם לברכה (סנהדרין קד ע"ב), יחסו לו השבח הזה, על שמהר במלאכת בנן הבית ולא נתעצל בה לאחר אותה, וכן דרשוהו (שיר השירים רבה א, ב) על משה עליו השלום, על שמהר במלאכת המשפן.

שלא יחמיץ - שלא יתעכב מלעשות. איש מנוחה - ימלוך מתוך מנוחה ושלום. קטגורין - מפריעים. ואפילו בשבת - שריצה אסורה בה. כאלו עולמותא - כנערות צעירות אלו (הפועלות בוריות). חלף - תמורת.

ביאורים

כשאדם יודע שיש חשיבות גדולה למעשיו, הוא משקיע את כל כוחותיו וזמנו על מנת לעשותם בהתלהבות בצורה השלמה והמהירה ביותר. הוא לא ינוח עד שיסיים.

כדי להגיע למידה זו של 'זריזות' צריך קודם כל להכיר ולהפנים את חשיבות המעשה. אבותינו הקדושים, שהיו בעלי נפש רוחנית עליונה, הרגישו עד כמה חשובים מעשיהם. הם ידעו שכל מעשה שלהם מוסיף טוב ומפיץ את שם ה' בעולם. אפילו במעשה פשוט כמו הכנסת אורחים אפשר להביא אחרים להכרה בה'. מתוך הכרה בחשיבות מעשיהם, כל פעולותיהם היו במהירות וב'זריזות'.

אף שאיננו במדרגה הגבוהה של האבות עלינו לשאוף להידמות להם. ככל שנחدد את ההכרה במשימתו הגדולה של עם ישראל, וביכולת ההשפעה שלנו על כל העולם על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, כך תגבר ההשתוקקות לעשייתם. מתוך ההשתוקקות, נגיע גם ל'זריזות'. בדיוק לשם כך אנו צריכים ללמוד אמונה. לא די בהבנה שטחית. אנו זקוקים לבירור מעמיק של יסודות אלו. מתוך הפנמת הנלמד נחזק את הרצון שלנו לעבוד את ה' ב'זריזות'. [אגרות ראה א, שא].

ההפנמה על ידי לימוד היא אמנם הדרך האידיאלית, אך גם הארוכה ביותר. לפעמים האדם מלא כל כך ברצונות חומריים, כך שייקח לו הרבה זמן עד שיצליח "לחנך" את הרצון מחדש. מה עוד, כיוון שהרצון הוא כוח פנימי יותר, קשה יותר לשלוט עליו.

הרמח"ל מלמד אותנו פתרון ביניים עד שנגיע ל'תשוקת הנשמה'. הנפש והגוף מחוברים, ומשפיעים זה על זה. לכן ניתן להשתמש בפעולות המעשיות, עליהן קל לנו יותר לשלוט, על מנת לרומם את הנפש. "אחרי הפעולות נמשכים הלבבות" - מתוך עשיית המצוה בהתלהבות, אנו הופכים את הנפש שלנו למתלהבת יותר בעבודת ה'. אך חשוב לשלב גם את הלימוד עם העשייה, על מנת שיכנס תוכן עליון אל הנפש המשתוקקת.

הרחבות

• להט הנפש וזריזות בעשייה

האדם אשר תלהט נפשו בעבודת הבורא, ודאי שלא יתעצל בעשיית מצוותיו. הרמח"ל קושר בין התלהטות הנפש בעבודת ה' לבין זריזותו בעשיית המצוות. נקודה זו מבוארת במהר"ל המבאר ששורשה של העצלות הוא "כאשר גופו וטבעו החומרי גוברים על נפשו ומבטלים פעולת נפשו". ועל כן "מי שאינו זריז במצות ונחשב שהוא מוטבע בחומר עד שאין נפשו נמצא בפעל, שאם לא היה מוטבע בחומר לא היה עצל והיה גובר על הגוף, אבל העצלה מורה כי נפשו מוטבע בגוף, ואשר הוא מוטבע בגוף אינו נמצא בפעל", ואם-כן, הלהט בעבודת הבורא - הגברת הנפש על הגוף - תביא גם לזריזות שהתעכבה על ידי כובד הגוף [נתיבות עולם, נתיבי הזריזות ב].

• אחר המעשים נמשכים הלבבות

פי התנעוה החיצונה מעוררת הפנימית. מלמדנו הרמח"ל, שהעיסוק של האדם בפעולות מסוימות פועל בנפשו ומעוררה ביחס לדברים אלו.

ספר החינוך מעלה קושי על ריבוי המצוות שהינן זכר ליציאת מצרים: "ואל תחשוב בני לתפוש על דברי ולומר, ולמה זה יצוה אותנו השם יתברך לעשות כל אלה לזכרון אותו הנס, והלא בזכרון אחד יעלה הדבר במחשבתנו?" ומשיב: "דע כי האדם נפעל כפי פעולותיו. ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עושה בהם, אם טוב ואם רע... כי אחרי הפעולות נמשכים הלבבות", המעשים מעוררים את האדם לעניין אותו הם מבטאים. ועל כן הרבה לנו הקב"ה מצוות באופן כללי, שעיסוקנו הרב בהם ישפיע על נפשוננו לטוב, ועל כן גם הרבה הקב"ה מצוות זכר ליציאת מצרים לטובע יסוד זה בנפשותינו [ספר החינוך טז].

וכן תמצא כל מעשיהם של צדיקים תמיד במהירות. אברהם כתוב בו (בראשית יח, ו-ז), המהירות במעשי הצדיקים "וימחר אברהם אלהה אל שרה ויאמר מהרי", "ויתן אל הנער וימחר", רבקה, (שם כד, ט) "ותמחר ותער כדה" וכו'. וכן אמרו במדרש (במדבר רבה י, ה), "ותמחר האשה" וכו' (שופטים יג, ט) - "מלמד שכל מעשיהם של צדיקים במהירות", אשר לא יתנו הפסק זמן לא אל התחלת המצוה ולא אל השלמתה.

ותראה, שהאדם אשר תלהט נפשו בעבודת הבורא, ודאי שלא יתעצל בעשיית מצוותיו, אלא תהיה תנועתו כתנועת האש המהירה, כי לא ינוח ולא ישקט עד אם כלה הדבר להשלימו.

ואמנם התבונן עוד, שכמו שהזריזות הוא תולדת ההתלהטות הפנימי, כן מן הזריזות יולד ההתלהטות, והיננו, כי מי שמרגיש עצמו במעשה המצוה כמו שהוא ממהר תנועתו החיצונה, כן הנה הוא גורם שתבער בו תנועתו הפנימית כמו כן והחשק והחפץ יתגבר בו וילך, אף אם יתנהג בכבודות בתנועת איבריו, גם תנועת רוחו תשקע ותכבה. וזה דבר שהנסיון יעידהו.

ואמנם כבר ידעת שהנרצה יותר בעבודת הבורא יתברך שמו הוא חפץ הלב ותשוקת הנשמה. והוא מה שדוד המלך מתהלל בחלקו הטוב ואומר (תהלים מב, ב), "כאיל תערג על אפיקי מים כן נפשי תערג אליך אלהים, צמאה נפשי לאלהים וגו'" (שם פד, א) "בנספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'". (שם סג, ב) "צמאה לך נפשי כמה לך בשירי". ואולם האדם אשר אין החמדה הזאת לוחטת בו פראוי, עצה טובה היא לו שיזדרז ברצונו כדי שימשיך מזה שתולד בו החמדה בטבע, כי התנועה החיצונה מעוררת הפנימית, ובודאי שיותר מסורה בידו היא החיצונה מהפנימית, אף אם ישתמש כמה שבידו, יקנה גם מה שאינו בידו בהמשך, כי תולד בו השמחה הפנימית והחפץ והחמדה מכם מה שהוא מתלהט בתנועתו ברצון. והוא מה שהיה הנביא אומר (הושע ה, א), "ונדעה נרדפה לדעת את ה'". וכתוב (שם יא, ט), "אחרי ה' ילכו פאריה ישאג".

ביאורים

כהמשך לביור ענייני ה'זריות', מביא לנו הרמח"ל עצה כיצד להגביר את ההשתוקקות לעבוד את ה' בהתמדה בכל כוחותינו - לעבוד את ה' ב'זריות'.

כאשר אדם מסתכל סביבו, הוא נפגש עם הטוב האלוהי. הקב"ה ברא את עולמנו בצורה מופלאה. גם ההתנהלות ה'טבעית' בעולם כמו גדילת הצמחים מעוררת התפעלות גדולה. כל צרכי האדם נבראו בעולם - מזון, חומרים לביגוד ועוד. סדר היום והלילה מאפשר לאדם לנוח ממלאכתו. גוף האדם נברא בחכמה עליונה ונסתרת, ועמו ניתנה מתנה נוספת - כוח השכל. אף לאחר הבריאה מנהיג הקב"ה את עולמו בחסד. טל ומטר מרויים את הצמחייה וממלאים את מאגרי המים. גם ברובד האישי לכל אחד יש תכונות מיוחדות שניתנו לו מאת ה'.

ההתבוננות בטובת ה' בבריאה יכולה להשפיע עלינו בשתי דרכים:

"הכרת קטנות האדם" - כאשר אנו נפגשים עם חכמתו וכוחו הגדולים של ה', אנו מקבלים קצת ענווה, ומכירים בקטנות שלנו אל מול הגודל האלוהי. אנו מבינים שהחכמה האלוהית גדולה יותר מחכמתנו ולכן בוחרים ללכת בדבקות בדרכו של ה' - דרך התורה [ע"פ יד המלך הלכות יסודי התורה ב' ב'].

אך ישנה דרגה מרוממת יותר. "הידמות לכוח הטוב" - מתוך הסתכלות במעשי ה', אנו נפגשים עם הטוב והיושר האלוהי. מכירים בגודל החסד שה' משפיע בעולם. כיוון שנפש האדם שואפת לפעול טוב, גם אנו רוצים להידמות אל הטוב והיושר האלוהי. התורה היא גילוי הופעת ה' בעולם וההליכה בדרך התורה - היא הליכה בדרכו של ה'. אנו מחליטים להשתדל בכל כוחנו ללכת בדרך התורה ולהיות מובילים של דרך ה' בעולם.

הרחבות

• עבודת ה' - חסד לאנושות

מה שיוכל להגביר ההתעוררות הזוהר. נשאל הרב קוק: כיצד אפשר להתעורר לעבודת ה' מתוך שמחה וגבורה? ענה הרב שישנם שני כלים חשובים: לימוד אמונה מתוך שמחה: "וכל עיקר זירווי לדידי ולדכוותי (לי ולשכמותי) הוא רק לקבוע זמנים הגונים על חלק התורה הרוחני, בכל מקצועותינו, שלא יהיה מונח בקרן זוית ונתון רק לקריאה ארעית, וממילא יזרח אור הנשמה, ורוח שמחה וגבורה תפעם בלב הדורש את האמת בלא לב ולב (באופן אמיתי)".

מוסיף הרב קוק גם את הרצון להטיב, לכל אדם בעולם ולעולם כולו: "גם הירוד שבאנשים אם יציעו לפניו שיכול הוא בכל עת לעשות חסד על (עם) כל העולם כולו, הכולל בתוכו כל כך הויות עד אין תכלית, יתעורר בשמחה ובגבורה לעשות טוב", כדי לזרז עצמנו בידיעה זו יש לברר בעומק את "גודל הטוב שעושים ממש עם כל היקום בעסק התורה, המצות, העבודה, וזכיכות (זיכוך) המדות". "אמנם צריך הדבר להתקרב אל הציור השכלי, כדי שיהיה הזירווי אמיץ והשמחה מבוססה. וזה הציור בא על ידי ההבנה של האחדות הרוחנית, דהיינו (כלומר) להשכיל שאור הנשמה של כל יחיד הוא מקושר עם הנשמה הכללית של כל ההויה כולה" [אגרות ראה א, שא].

פרק ח - בדרך קניית הזריות

הנה האמצעים אשר נקנה בם הזריות הם הם אותם אשר נקנה בם הזריות, ומדרגותיהם כמדרגותיהם, וכמו שכתבתי למעלה. כי ענינם קרוב זה לזה מאד ואין הפרש ביניהם, אלא שזה בעשין וזה בלאוין. וכאשר יתאמת אצל האדם גדל ערך המצוות ורב חובתו בהם, ודאי שיתעורר לבו אל העבודה ולא יתרפה ממנה.

ואמנם מה שיוכל להגביר ההתעוררות הזוהר, הוא ההסתכלות ברב הטובות שהקדוש-ברוך-הוא עושה עם האדם בכל עת ובכל שעה, והנפלאות הגדולות שעושה עמו מעת הלידה עד היום האחרון, כי כל מה שירבה להסתכל ולהתבונן בדברים אלה, הנה ירבה להכיר לעצמו חובה רבה אל האל המיטיב לו, ויהיו אלה אמצעים לשלא יתעצל ויתרפה מעבודתו, כי הרי הואיל ואינו יכול ודאי לגמל לו טובתו יתברך, לפחות יודה לשמו ויקים מצוותיו.

והנה אין לך אדם באיזה מצב שימצא, אם עני ואם עשיר, אם בריא ואם חולה, שלא יראה נפלאות וטובות רבות במצבו, כי העשיר והבריא - כבר הוא חייב לו יתברך על עשרו ועל בריאותו. העני - חייב לו שאפלו בעניו ממצויה לו פרנסתו דרך נס ופלא ואינו מניחו למוות ברעב. החולה על שמחזיקו בכבד חליו ומפוטיו, ואינו מניחו לרדת שחת. וכן כל כיוצא בזה, עד שאין לך אדם שלא יכיר עצמו חייב לבוראו. ובהסתכלו בטובות אלה שהוא מקבל ממנו, ודאי שיתעורר להזדרז לעבודתו כמו שכתבתי למעלה. כל-שכן אם יתבונן היות כל טובו תלוי בידו יתברך, ומה שמצטרף לו ומה שמוכרח אליו ממנו יתברך הוא ולא מאחר, אשר על כן ודאי שלא יתעצל מעבד עבודתו יתברך ולא יחסר לו מה שהוא מוכרח אליו.

והנה רואה שכללתי פה בדברי שלשת המדרגות אשר חלקתים בזהירות, כי כבר ענינם אחד, והדבר למד מענינו, שלשלמי הדעת תהיה ההערה מצד החובה ומצד ערך המעשים וחשיבותם, לפחותים מהם מצד העולם הבא וכבודו, שלא תשיגהו בושה ליום הגמול בראותו הטובה שהיה יכול להשיג ואבדה, ולהמון מצד העולם הזה וצרכיו פענין שפרשתי שם למעלה.

קניית הזריות
באותם אמצעים
בהם נקנית
הזהירות

טיפוח הכרת
הטוב מגביר את
קניית הזריות

ההכרה שאדם
תלוי בכל צרכיו
בקב"ה והם
ניתנים לפי
עבודתו, מגבירה
את הזריות

התאמת דרכי
קניית הזריות
למדרגת
שאיפותיו של
האדם (כבקניית
הזהירות)

ביאורים

אחרי שלמדנו על מידת הזריזות והדרכים לקנותה, אנו עוברים לברר מה הם המעכבים לקניית המידה. המעכב הגדול ביותר הוא הרצון התמידי למנוחה ושנאת העמל. סדר יומו של העצל עמוס וארוך מאוד, אך ההספק קטן ביותר. בין כל פעולה מפעולותיו מפסיקה מנוחה. אחרי התפילה הוא חוזר הביתה ונח, נוסע לעבודה ואז צריך לנוח מהנטיעה. וגם כשהוא עובד הוא לא אוהב להתאמץ יתר על המידה.

הקב"ה ברא את האדם בעולם הזה כדי לפעול ונתן לו את כל הכוחות לשם כך. יש לנו יכולות להגיע למדרגות רוחניות, לעשות חסד ולהוסיף טוב בעולם, יש לנו חכמה על מנת לשכלל ולפתח את העולם, אך אדם עצל אינו מנצל את הכוחות שניתנו לו ובכך הוא מפספס את ייעודו.

הרמח"ל נותן לנו שתי עצות כיצד להפסיק להיות עצלנים - צריך פשוט לעשות! העצל צריך להתנער מעצלנותו ולהתחיל לפעול ולנצל את זמנו וכוחותיו. בהתחלה זה יהיה קשה, אך עם הזמן נתחיל להתרגל לניצול הזמן ולהיות אנשים פועלים. זוהי תרופה ראשונית, אך כדי לשמר את ההתקדמות לאורך זמן יש צורך בשינוי מהותי יותר.

חז"ל מלמדים אותנו שעל מנת להגיע לקניין תורה ולהיות תלמיד חכם יש צורך למעט בהנאות החומריות. על ידי כך אנו מתרחקים מהחומריות, ומתרגלים לשלוט על הצרכים הגופניים. כך נוכל לשלוט על רצון הגוף התמידי - לנוח ולמאוס בטרחה.

לכאורה, נראה לנו שאדם שחי על פי הדרכה זו של חז"ל הוא מסכן ועצוב. חייו חיי סיגופים. אין לנו חשק לחיות חיים כאלו! אך ההסתכלות הזו אינה נכונה.

הסיפוק האמיתי של האדם בא מתוך עשייה משמעותית. דווקא העצל מרגיש ריק ועצוב. הוא חש שפספס את ההזדמנות שניתנה לו לפעול בעולם.

מתוך הבנה זו אנו בוחרים לחיות את חיינו ב'זריזות'.

הרחבות

• מה נאכל היום

כִּן הַיָּא דְרַבְרָה שֶׁל תּוֹרָה, פֶּת בְּמִלַּח תֹּאכַל. האם המשנה מכוונת את עם ישראל לחיות חיים של עוני וסבל? לכאורה, למרות הדרכה זו של המשנה לא מצינו שגדולי ישראל הקפידו לאכול דווקא פת במלח. הרמב"ם מסביר שישנם שלשה כתרם, תורה כהונה ומלכות, והכתר הכי נעלה הוא כתר תורה. כדי לזכות בכתר תורה כתב הרמב"ם: "מי שנשא לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה לא יסיח דעתו לדברים אחרים ולא ישם על לבו שיקנה תורה עם העושר והכבוד כאחת. כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל" [הלכות תלמוד תורה ג, ו]. לדעת הרמב"ם המשנה מדריכה את מי שחפץ בכתר תורה להשקיע בכך את כל כוחו ומרצו אפילו אם זה אומר שיאכל פת במלח. כך פירש רש"י את המשנה "אפילו אין לך לאכול אלא פת במלח אל תמנע מלעסוק בתורה", אך מי שיש לו יאכל מאכלים ערבים.

הראב"ד מסביר כי יש לספק לגוף את צרכיו ולא להימנע מאכילה או לצמצם באכילה וכך היצר לא יתגבר שהרי קיבל את הדרוש לו. בדבריו מבואר כי יש ערך באכילת מאכלים ערבים. [בעלי הנפש עמי' קכה-קכו]

לעילוי נשמת יהודית בת אליעזר ע"ה

פרק ט - בבאור מפסידי הזריזות וההרחקה מהם

הנה מפסידי הזריזות הם הם מגדילי העצלה, והגדול שבכלם הוא בקשת המנוחה הגופית, ושנאת הטרח ואהבת העדוניה בתשלום° כל תנאייהם.

פי הנה אדם כזה ודאי שתכבד עליו העבודה לפני בוראו כבד גדול, כי מי שירצה לאכל אכילותיו בכל הישוב והמנוחה ולישן שנתו בלא טורד, וימאן ללכת אם לא לאטו, וכיוצא בדברים אלה, הנה יקשה עליו להשכים לבתי פנסיות בבקר, או לקצר בסעודתו מפני תפלת המנוחה בין הערבים, או לצאת לדבר מצוה אם לא יהיה העת ברוי°, כל-שכן למהר עצמו לדברי מצוה או לתלמוד תורה. ומי שמרגיל עצמו למנהגות האלה, איננו אדון בעצמו לעשות הפך זה פשיצה, כי כבר נאסר רצונו במאסר ההרגל הנעשה טבע שני.

ואמנם צריך שיידע האדם כי לא למנוחה הוא בעולם הזה, אלא לעמל וטרח, ולא ינהג בעצמו אלא מנהג הפועלים העושים מלאכה אצל משפיריהם, וכענין מה שהיה אומר (עירובין סה ע"א), "אגירי דיומא אגני", וכדרך יוצאי הצבא במערכותיהם, אשר אכילתם בחפזון, ושנתם עראי, ועומדים תמיד מוכנים לעת קרב, ועל זה נאמר (איוב ה, ז), "כי אדם לעמל יולד", וכשירגיל עצמו על זה הדרך ימצא העבודה קלה עליו ודאי, כיון שלא יחסר בעצמו ההזמנה וההכנה אליה, ועל זה הדרך אמרו זכרונם לברכה (אבות ו, ד), "כך היא דרכה של תורה - פת במלח תאכלי ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן", שהוא כלל ההרחקה בתכלית מן המנוחות והעדוניהם.

הגדולים שבמפסידי הזריזות: בקשת המנוחה ואהבת העדוניהם

תכלית האדם בעוה"ז - העמל

